

Preventiva vistelseförbud

En effektutvärdering av meddelade vistelseförbud i polisregion Stockholm 2024

Polisen

Diariennr A426.795/2025

Saknr 434

Datum 2025-05-28

Version 02.00

Informationsklass Öppen

Polisregion Stockholm

Sammanfattning

I februari 2024 trädde lagen om preventiva vistelseförbud i kraft, vilken ger polisen möjlighet att förbjuda personer att vistas på ett avgränsat område, om individen medvetet främjar brottslighet som allvarligt kan skada tryggheten eller där det finns risk för användning av skjutvapen eller sprängämnen. Besluten fattas av åklagare och gäller upp till sex månader i taget. Den här rapporten sammanfattar resultaten från en effektutvärdering som Analyscenter vid regionkansliet i Stockholm har genomfört av meddelade preventiva vistelseförbud under 2024 i polisregionen. Studien har undersökt hur vistelseförbuden har påverkat vålds- och narkotikabrottsligheten på de platser som personer har förbjudits att vistas på. Analyscenter planerar att fortsätta följa upp effekterna av vistelseförbuden, både på förbudspersonernas registrerade brottslighet och medborgarnas upplevda trygghet.

En första uppgift bestod i att kartlägga användandet av preventiva vistelseförbud, då det inte finns ett enkelt sätt att få en överblick över samtliga beslut med relevant information (vem, var, när). Uppgifter om meddelade vistelseförbud har därför sammanställts utifrån underlag som lokalpolisområdena skickat in. Under 2024 har 83 beslut om preventiva vistelseförbud meddelats i polisregionen. Eftersom ett beslut om vistelseförbud kan avse flera olika platser utgörs underlaget för analysen av 120 fall där en person förbjudits att vistas på en enskild plats.

Utvärderingen följer en kvasiexperimentell design med två olika upplägg där utvecklingen i behandlade områden jämförs med 20 strategiskt utvalda kontrollområden. I den ena undersöks den genomsnittliga effekten för vardera av de 120 besluten rörande en enskild plats. Detta görs genom att mäta hur utfallsindikatorerna har utvecklats under tiden vistelseförbuden var aktiva, i relation till utvecklingen under samma period i kontrollområdena. I det andra upplägget studeras effekten av antal meddelade vistelseförbud genom att jämföra utvecklingen i områden med olika ”dos” vistelseförbud.

Effekten på våldet mäts utifrån tre utfallskategorier; en bred kategori bestående av anmälda brott rörande bland annat rån, olaga hot, misshandel, utpressning, övergrepp i rättssak och allmänfarlig ödeläggelse. Brottsom utövats inom ramen av en relation eller på internet har exkluderats. Den andra utfallskategorien består av ett snävare urval av grövre våldsbrott och den sista kategorin utgörs av loggade skjutningar, sprängningar och brandattentat i Noas våldshändelsedatabas. I samtliga utfall som rörde våld var utvecklingen mer positiv i områden som hade vistelseförbud än i kontrollområdena. Minskningen i brott ökade dessutom ju fler vistelseförbud som utfärdats. Därtill var skillnaden mellan behandlade- och kontrollområden större ju grövre utfallskategorin var. Eftersom antalet observationer minskar ju grövre våld som studeras samtidigt som variationen inom de behandlade områdena är stor, var resultaten inte statistiskt signifikanta på 5%-nivån. Vistelseförbuden effekt på narkotikabrottsligheten mättes dels genom anmälda narkotikabrott, dels genom samtal till polisen rörande

narkotikarelaterade händelser. När det gäller anmälda narkotikabrott visar analysen på markanta och statistiskt säkerställda effekter. Under perioden mars-december 2024 anmäldes 29 procent färre narkotikabrott jämfört med samma period året innan i områden med medel till stor dos vistelseförbud, vilket kan jämföras med en ökning på 17 procent i kontrollområdena. Däremot hade vistelseförbuden ingen effekt på antalet samtal rörande narkotikarelaterade händelser.

När utfallen redovisas per förbudsområde sticker två platser ut. Rågsved och Alby hade båda många persondagar vistelseförbud aktiva under 2024. I Rågsved noteras statistiskt signifikanta nedgångar i samtliga utfallsvariabler förutom skjutningar, sprängningar och brandattentat (där antalet observationer är väldigt lågt). Alby å andra sidan hade ingen signifikant förändring i våldsinikatorerna, men statistiskt säkerställda ökningar av både anmälda narkotikabrott och samtal om narkotikarelaterade händelser. När förutsättningarna för de två områdena undersöktes lite närmare framkom ett par aspekter som kan vara av vikt i det kommande arbetet med vistelseförbud. För att maximera chanserna att förbuden leder till önskade resultat bör förbudsområdet inte vara för stort. Förbuden har sannolikt också större chans att vara verkningsfulla om de inte behöver beläggas med undantag för att förbudspersonen bor i området. Av analysen av doseffekter följer slutligen rekommendationen att helst ska fler beslut rörande en specifik plats anmälas åt gången. Med andra ord pratar vi om koncentrerade punktinsatser för att förändra dynamiken på en brottsutsatt plats. Det förefaller också vara ett bra tillfälle att både arbeta för att stärka områdets långsiktiga motståndskraft samt försöka förändra förbudspersonens levnadsbana i en mer positiv riktning.

Sammanfattningsvis visar analyserna att preventiva vistelseförbud kan minska den anmälda vålds- och narkotikabrottsligheten, åtminstone på en begränsad plats och under en begränsad tid. Det finns flera aspekter på vistelseförbuden som inte rymts inom ramen för denna utvärdering. Till exempel är det angeläget att studera vad som händer på platsen *efter* vistelseförbuden upphört att gälla, samt i vilken utsträckning förbuden leder till att problemen flyttar till andra platser. Genom att kontinuerligt följa effekterna av varje meddelat vistelseförbud breddas också analysunderlaget vilket stärker säkerheten i skattningarna. Det finns således goda skäl att fortsätta följa frågan. Det vore därför önskvärt att det var lättare att få fram relevanta uppgifter om meddelade vistelseförbud både regionalt och nationellt.

Innehåll

1	Inledning.....	5
1.1	Bakgrund.....	5
1.2	Syfte och frågeställningar	5
1.3	Avgränsningar.....	6
2	Metod.....	7
2.1	Datainsamling	7
2.2	Analytisk strategi	9
2.3	Utfallsvariabler	11
2.3.1	Våld	12
2.3.2	Narkotika	14
3	Resultat.....	17
3.1	Våld.....	17
3.1.1	Våld och påtryckningar	17
3.1.2	Grovt våld.....	18
3.1.3	Sprängningar, skjutningar och brandattentat i kriminell miljö	20
3.2	Narkotika	21
3.2.1	Anmällda narkotikabrott.....	21
3.2.2	Samtal om narkotikarelaterade händelser	23
3.3	Resultat per förbudsområde	25
4	Slutsatser och rekommendationer	26
5	Metodbilaga.....	29
5.1	Inkluderade brottskoder	29

1 Inledning

I denna rapport presenteras resultaten av en effektutvärdering rörande de preventiva vistelseförbud som meddelats i polisregion Stockholm under 2024. Rapporten är framtagen av Analyscenter vid sektionen för operativ verksamhetsstyrning (OVS), regionkansliet i polisregion Stockholm. Författare är Lars Lewenhagen. Mia-Maria Magnusson och Andreas Lekare har förhandsgranskat och lämnat värdefulla kommentarer.

1.1 Bakgrund

Lag (2024:7) om preventiva vistelseförbud infördes i Sverige 1 februari 2024 och ger Polismyndigheten möjlighet att förbjuda personer att vistas på ett avgränsat område, om individen medvetet främjar brottslighet som allvarligt kan skada tryggheten eller där det finns risk för användning av skjutvapen eller sprängämnen. Förbudet gäller på allmän plats, på skolgårdar och motsvarande områden utomhus vid förskolor och fritidshem samt i fordon på allmän plats.

Polismyndigheten anmäler vistelseförbuden till åklagare som fattar beslut. Ett beslutat vistelseförbud gäller i högst sex månader åt gången, och träder i kraft så fort personen blivit delgiven. Förbudet får i enlighet med proportionalitetsprincipen inte avse ett större område än vad som är nödvändigt. Det ska också föras begränsningar och undantag om sådana är påkallade, till exempel om personen är folkbokförd i området. Personen som förbudet gäller har som grundregel rätt att ta del av alla handlingar i ärendet. I särskilda fall finns möjlighet att kombinera vistelseförbudet med elektronisk övervakning. Överträdelser bestraffas med böter eller fängelse upp till ett år.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med rapporten är att ge en beskrivande bild över hur lagen om preventiva vistelseförbud har använts i polisregion Stockholm under 2024, och vilken effekt den har haft på brottsligheten. Förhoppningen är att analyserna som presenteras i rapporten kan bidra till att utveckla arbetet med vistelseförbud genom att grundligt undersöka i vilken utsträckning vistelseförbud kan förebygga brott och ordningsstörningar, samt synliggöra under vilka förutsättningar som verktyget bäst kommer till sin rätt. Följande frågeställningar kommer undersökas i rapporten:

- Hur har lagen om preventiva vistelseförbud tillämpats i polisregion Stockholm under 2024?
- Vilken effekt har vistelseförbuden haft på våldsbrottsligheten i berörda områden?
- Vilken effekt har vistelseförbuden haft på narkotikabrottsligheten i berörda områden?
- Vilken betydelse har *antalet* meddelade vistelseförbud i ett område för effekten på brottsligheten?

1.3 Avgränsningar

Rapporten fokuserar på vad som händer med platserna där personer har förbjudits från att vistas. Vad som händer med personer som meddelas vistelseförbud ligger utanför ramen för den här utvärderingen. Ett uttalat syfte med den nya lagstiftningen är att den också ska motverka rekrytering av unga till kriminella nätverk. Det är dock inget som undersöks i effektutvärderingen. Denna studie kommer inte heller att mäta vilken effekt vistelseförbuden har haft på den upplevda tryggheten. Däremot finns det goda möjligheter att under hösten 2025, när resultatet av den årliga regionala trygghetsmätningen finns tillgängligt, jämföra hur tryggheten har utvecklats i bostadsområden med eller utan meddelade vistelseförbud. Ytterligare en viktig aspekt som inte täcks i denna undersökningen är frågan om huruvida brottsligheten förflyttas till andra platser. Det finns med andra ord goda skäl att fortsätta följa effekterna av vistelseförbuden.

2 Metod

I detta kapitel sammanfattas tillvägagångssättet på ett övergripande plan.

2.1 Datainsamling

Den första uppgiften i arbetet med rapporten var att kartlägga alla preventiva vistelseförbud som meddelats under 2024 i regionen. Här finns i dagsläget inget enkelt sätt att snabbt få en överblick över vilka personer som blivit belagda med vistelseförbud, samt var och när förbuden gäller. De flesta som handlägger ärenden med preventiva vistelseförbud lägger in förbuden i NEPU. Men inte alla, då det inte är ett krav. En förutsättning för att kunna genomföra utvärderingen har därför varit att lokalpolisområden har skickat in underlag rörande deras vistelseförbud. Ytterligare en framgångsfaktor i kartläggningen var att en första sökning i NEPU, och en inhämtning från lokalpolisområdena, gjordes i juli 2024, då båda källorna är inriktade på hantering av aktuella ärenden och inte uppföljning. Vidare har en rapport rörande ärenden med aktuellt saknummer (434) i PÄr inhämtats från registrator. Underlaget från NEPU och PÄr har sedan använts för att stämma av att lokalpolisområden skickat in ett komplett underlag.

Utifrån det insamlade underlaget kan konstateras att det i polisregion Stockholm meddelades 83 preventiva vistelseförbud under det första året som den nya lagen varit i kraft.¹ Dessa beslut avsåg 77 unika individer, då sex personer blev föremål för två beslut under året. I tabellen nedan redovisas hur förbuden fördelar sig mellan polisregionens lokalpolisområden.

Lokalpolisområde	Antal beslut
Botkyrka	19
Farsta	10
Södertälje	9
Skärholmen	8
Huddinge	8
Vällingby	8
Haninge-Nynäshamn	7
Järva	6
Lidingö-Kungsholmen	3
Solna	3
Nacka	1
Järfälla	1

Tabell 1. Antal beslutade vistelseförbud under 2024, per lokalpolisområde.

Implementeringen av det nya lagstödet har som synes varit ojämnt fördelat i regionen. Botkyrka hade under 2024 anmält och delgivit 19 vistelseförbud samtidigt som åtta lokalpolisområden i polisregion Stockholm inte haft något aktivt vistelseförbud. Det kan också tilläggas att statistiken avser vistelseförbud som anmälts av respektive lokalpolisområde. Några av förbuden som lokalpolisområde Skärholmen har anmält avser bland annat platser i Botkyrka.

¹ Med reservation för att enstaka förbud kan ha fallit bort i insamlingsförfarandet.

Lokalpolisområdena kommer dock inte att utgöra den geografiska enheten i analysen. Effekten av vistelseförbuden kommer istället mätas på de olika förbudsområdena, det vill säga de avgränsade platser som personen förbjuds att vistas på. För det mesta avser ett beslut ett enskilt område, men ibland gäller beslutet flera olika områden, varför de 83 meddelade vistelseförbuden omfattar totalt 129 förbud avseende en specifik plats. Följande platser hade minst ett aktivt beslut om vistelseförbud kopplat till sig under 2024:

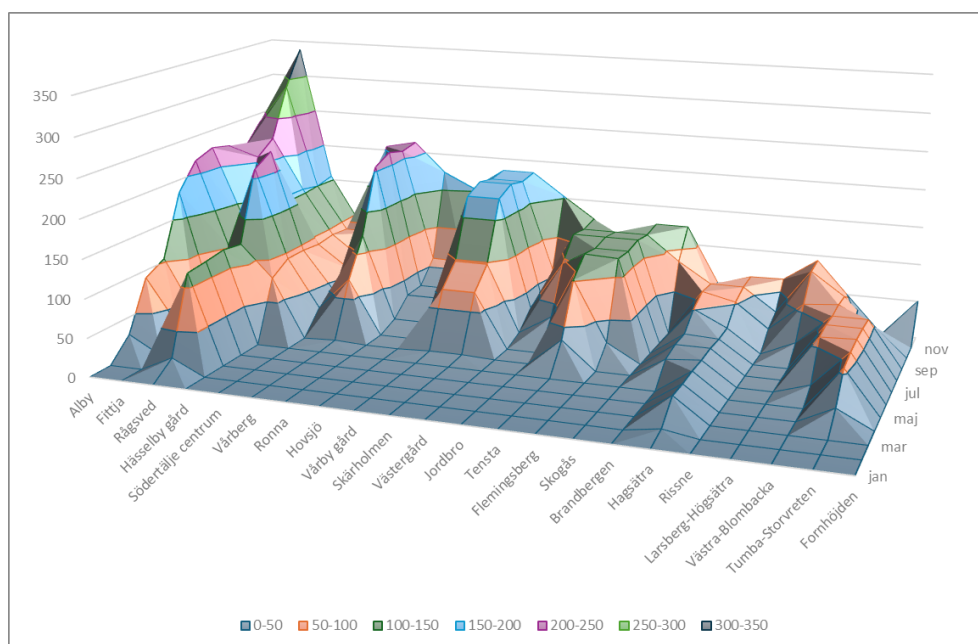
Förbudsområde	Antal beslut	Antal persondagar
Alby	14	1754
Fittja	12	1389
Rågsved	9	1556
Hässelby gård	8	625
Södertälje centrum	7	485
Vårberg	7	1042
Ronna	6	303
Hovsjö	6	282
Vårby gård	6	897
Skärholmen	6	897
Västergård	5	282
Jordbro	4	498
Tensta	4	708
Flemingsberg	4	634
Skogås	4	211
Brandbergen	3	309
Hagsätra	3	393
Rissne	3	113
Larsberg-Högsätra	3	261
Västra-Blombacka	2	364
Tumba-Storvreten	2	367
Fornhöjden	2	50
Saltskog	1	182
Rinkeby	1	70
Husby	1	35
Västertorp	1	76
Jakobsbergs centrum	1	31
Granängsringen	1	118
Bredäng	1	76
Vällingby	1	21
Fruängen	1	76

Tabell 2. Antal beslut och persondagar vistelseförbud under 2024, per förbudsområde.

I tabellen introduceras också måttet *persondagar* vilket här används för att mäta hur stor ”dos” vistelseförbud som en plats haft under den studerade perioden. Persondagar är summan av antalet dagar som vistelseförbud varit i kraft under 2024. Som mest kan ett enskilt vistelseförbud generera 184

person dagar (6 månader), och som minst 1 person dag, (om förbudet trädde i kraft på nyårsafton).

För att underlätta analysen har effektutvärderingen fokuserat på områden med minst två beslut. Effektutvärderingen kommer således baseras på 120 förbud fördelat på 22 förbudsområden. I figuren nedan visualiseras hur antalet person dagar vistelseförbud fördelar sig under årets månader för de förbudsområden som ingår i effektutvärderingen.

Figur 1. Antal person dagar vistelseförbud per månad under 2024, per förbudsområde med minst två vistelseförbud.

Måttet *person dagar* är centralt för utvärderingen då det gör det möjligt att studera vilken betydelse *dosen* vistelseförbud har för effekten på brottsligheten. Hur detta har gjorts beskrivs vidare under *Analytisk strategi*. Där beskrivs också hur valet av kontrollområden gått till.

2.2 Analytisk strategi

Förbudsområdena har utifrån medföljande kartbilder i lokalpolisområdenas underlag ritats ut för hand i analysverktyget ArcGIS Pro.² För det mesta har polisen använt samma gränser för olika beslut avseende ett specifikt område, men i vissa fall förekommer individuella anpassningar (till exempel om förbudspersonen har sin folkbokföringsadress i förbudsområdet). För att underlätta arbetet med utvärderingen har samma gränsdragningar använts för alla beslut kopplade till ett enskilt område.

² Gränserna ska ritas ut i Poliskarta Web, men det finns ingen praktisk möjlighet att exportera kartlager därifrån. I dagsläget får detta istället göras manuellt, vilket medför risk för fel. Ett fel som upptäcktes i efterhand är att en del av förbudsområdet Tumba-Storvreten inte kom med. Att hantera geografisk information på ett mer digitalt och effektivt sätt är enligt undertecknad ett angeläget utvecklingsområde för Polismyndigheten.

Kontrollområden har valts ut strategiskt, i syfte att likna förbudsområdena i så stor utsträckning som möjligt och har därför inkluderats utifrån förekomst av öppna drogsccener³ och/eller utsatta områden. Följande kontrollområden ingår i analysen: Bagartorpsringen, Bro, Fisksätra, Geneta, Hallonbergen, Hallunda-Norsborg, Huvudsta, Högdalen-Bandhagen, Hökarängen, Kista-Ärvinge, Skarpnäck gård, Solna-Hagalund, Sättra, Tureberg, Ullerudsbacken, Valsta, Vidängsvägen, Visättra, Vällingby-Råcksta samt Älvsjö station. Även kontrollområdena ritades ut på karta i ArcGIS Pro. Därefter lades koordinater för utfallsindikatorerna in i programmet. Tabellen med utfallsindikatorerna berikades sedan med i vilket område, om något, som varje enskild koordinat var belägen i. Tabellerna exporterades sedan till Excel för vidare analys.

Vistelseförbudens effekt på brottsligheten mättes på två olika sätt. Den *genomsnittliga behandlingseffekten* beräknades genom att för varje av de 120 besluten rörande ett specifikt område summera antalet brott/händelser under tiden som aktuellt vistelseförbud var aktivt under 2024, och motsvarande period under 2023. Detta jämfördes sedan med det genomsnittliga antalet i kontrollområdena under samma perioder. Detta kvasi-experimentella angreppssätt brukar kallas "difference-in-differences", där effekten av insatsen mäts i skillnaden mellan det behandlade områdets och kontrollområdets utveckling. Metoden vilar på antagandet att det behandlade området, i avsaknad av behandling, skulle haft samma utveckling som kontrollområdet. Ansatsen kan också appliceras i en regressionsanalys där antalet brott/händelser prediceras utifrån gruppstillhörighet (behandlad/kontroll), tidpunkt (före/efter) samt en interaktionsterm mellan dessa. Interaktionsvariabelns storlek och signifikans beskriver då insatsens effekt.

Fördelen med det här sättet att mäta effekten av vistelseförbuden är att utfallet mäts endast under de dagar som förbudet var gällande. Nackdelen är att, eftersom flera vistelseförbud rör samma område och överlappar i tiden, kommer det förekomma dubbelräkning av indikatorer, vilket i förlängningen gör tolkningen av resultatkoeficienterna lite mer komplicerad.

I den andra analysen undersöks vistelseförbudens *doseffekter*, det vill säga hur utvecklingen av indikatorerna skiljer sig åt mellan områden med inga, få, medel eller många persondagar vistelseförbud. Detta mått tar hänsyn till att det sannolikt inte är enstaka personer som driver brottsligheten i ett förbudsområde. Områden där flera har fått ett vistelseförbud kan därmed tänkas ha högre effekt på brottsligheten än områden med bara enstaka beslut. Här är den studerade perioden samma för alla områden, mars-december 2024 jämfört med samma period året innan. Indelningen av områdena i olika kategorier avseende dos gjordes med avsikt att grupperna skulle vara lika stora. Sex områden med mellan 897 och 1754 persondagar vistelseförbud utgjorde gruppen med hög dos. Gruppen med medelstor dos bestod av åtta områden

³ En öppen drogsccen är en geografisk, bestående plats där bruk och försäljning av narkotika sker offentligt och uppfattas som problematisk av myndigheter eller allmänheten. Se Länsstyrelsen (2025) - Kartläggning och uppföljning i Stockholms län 2024.

med mellan 364 och 708 persondagar vistelseförbud. Även gruppen med låg dos bestod av åtta olika områden, och hade mellan 50 och 309 persondagar. I tabell 2 framgår vilka dessa områden är. De 20 inkluderade kontrollområdena utgjorde slutligen gruppen med ingen dos vistelseförbud.

Av särskilt intresse här är att jämföra utvecklingen i områden med många respektive inga vistelseförbud. Om därtill utfallet varit bättre ju större dos vistelseförbud ett område har, ger det extra tyngd till att det finns ett orsakssamband mellan meddelandet av vistelseförbud och minskningen av brott/ordningsstörningar. En annan fördel med analysen av doseffekter är att vi här undviker den dubbelräkning som förekommer i estimeringen av den genomsnittliga behandlingseffekten. Nackdelen är att det kan ingå dagar/månader i mätperioden där inga vistelseförbud har varit aktiva.

I båda angreppssätten viktas underlaget utifrån antalet brott/händelser. Ett vistelseförbud som varit aktivt under få dagar under 2024, och med få registrerade brott kommer alltså ha betydande mindre påverkan på resultatet än ett beslut där hela förbudsperioden infallit under 2024. Likaså varierar de olika områdena i både storlek och brottskoncentration vilket innebär att även deras inflytande på resultatet varierar. Det är dock tämligen enkelt att göra om beräkningen så att varje beslut eller område viktas lika, till exempel genom att mäta den genomsnittliga procentuella förändringen. Ett annat tillvägagångssätt som övervägdes var att dela upp analysen per månad, och studera förändring i indikatorer i relation till dos vistelseförbud för varje månad separat.

2.3 Utfallsvariabler

De utfallsvariabler som ska ingå i effektutvärderingen bör spegla den brottslighet som vistelseförbuden syftar till att förebygga och förhindra. I polisens vägledning står det att preventiva vistelseförbud ska användas ”när en individ behöver hållas borta från en plats för att undvika grovt våld i kriminella nätverk eller av annat skäl, för att skapa trygghet för allmänheten”.⁴ Beskrivningen stämmer väl överens med lagens förarbeten. Enligt propositionen (2023/24:57 s. 36) syftar lagen framförallt till att förebygga brottslighet som begås av kriminella nätverk, och då särskilt de sprängningar och skjutningar som följer i gängkonflikternas spår. Lagen tar också sikte på brott som ”regelmässigt är ägnade att allvarligt skada allmänhetens trygghet” eller ”bidrar till att kriminella nätverk etablerar kontroll i ett område” (ibid. s. 36f). Som exempel nämns drogförsäljning och utpressning mot näringsidkare, men även viss skadegörelse kan vara aktuell, om gärningarna anspelar på våldskapitalet hos ett kriminellt nätverk.

Andra brottstyper som kan vara relevanta framgår av polisens lägesbild över utsatta områden, som kartlägger områden som påverkas av lokal organiserad brottslighet.⁵ Där används följande brott i bedömningen: öppen

⁴ Från samlingssidan om preventiva vistelseförbud på Intrapolis [hämtat 25-03-11].

⁵ Polismyndigheten. Lägesbild över utsatta områden. Regeringsuppdrag 2023.

narkotikahandel, skjutningar, övergrepp i rättssak, misshandel (utomhus, ej relation), rån, olaga hot (ej internetrelaterade och ej i par- eller släkt/familjerelation), skadegörelse genom bilbrand eller brand på annat motorfordon.

Mot den bakgrunden förefaller det lämpligt att dela in utfallet i två kategorier bestående av narkotika- och våldsbrottslighet. Den senare har som utgångspunkt en definition av våld som ”varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill”.⁶ Därmed ingår även brott som normalt sett inte ingår i polisens våldsbrottskategori, till exempel utpressning, övergrepp i rättssak och människorov.

Narkotikabrott hör till kategorin ingripandebrott, vilket betyder att de till stor del påverkas av hur polisen styr sin resurs, till exempel mängden kontroller i ett område. Av den anledningen kommer effekten på narkotikabrottsligheten undersökas både utifrån anmälda brott och inringda samtal rörande narkotikarelaterade händelser. Vidare kommer eventuella förändringar i polisiär närvaro att mätas i syfte att undersöka alternativa förklaringar till utvecklingen av anmälda narkotikabrott.

Våldsbrott anses inte lika påverkade av polisens prioriteringar då det normalt krävs att offret eller någon annan anmäler händelsen för att brottet ska komma till polisens kännedom. Istället styrs antalet anmälda brott i hög grad av offrets anmälningsbenägenhet, vilket bland annat påverkas av brottets allvarhetsgrad, offrets relation till förövaren och förtroendet för rättsväsendet.⁷ Samtidigt finns det brottstyper inom kategorin våldsbrott som påverkar av var polisiära resurser riktas. Till exempel kan hot eller våld mot tjänstemän öka, om polisen eller ordningsvakter genomför fler åtgärder i ett område. Troligtvis spelar ovan nämnda osäkerhetsfaktorer större roll ju lindrigare brottet är, vilket motiverar att dela upp kategorin utifrån våldets grovhet.

Nedan beskrivs de olika utfallskategorierna mer detaljerat.

2.3.1 Våld

Analysen av vistelseförbudens effekt på våldsbrottsligheten är uppdelad i tre underkategorier: *våld och påtryckningar*, *grovt våld*, samt *sprängningar, skjutningar och brandattentat i kriminell miljö*. De två första baseras på anmälda brott och är hämtade från Status i februari 2025. Den sistnämnda kategorin bygger på bekräftade fall enligt Noas våldshändelsedatabas.

I kategorin, *våld och påtryckningar*, ingår våldsbrott som misshandel, olaga hot och rån. Därtill ingår andra brott som ofta utövas av kriminella nätverk och

⁶ Per Isdal, *Meningen med våld* (2001).

⁷ Brottsförebyggande rådet, *Indikatorer på sexualbrottsutvecklingen 2005–2017* (2019), s. 24–25.

befäster deras kontroll över ett område, som utpressning, människorov, övergrepp i rättssak, eller skadegörelse genom brand.

Brottskoder som avser internetrelaterade brott eller sådana som utövats inom ramen för en nära relation har exkluderats. Anmälningar om fullbordade mord utan användning av skjutvapen har också exkluderats på grund av att en stor del av dessa utgörs av självmord, olyckor eller naturliga dödsfall.⁸ I tabell 3 redovisas hur brotten fördelar sig per brottstyp.

Brottstyp	Polisregion Stockholm	Förbudsområden	Kontrollområden
Misshandel, ej grov	19 531	1 923	1 487
Olaga hot	11 984	1 170	995
Hot eller våld mot tjänsteman	4 277	309	397
Utpressning	3 213	273	218
Rån	2 617	240	228
Övergrepp i rättssak	1 767	234	159
Skadegörelse genom brand	1 265	159	93
Grov misshandel	1 123	101	106
Människorov och olaga frihetsberövande	693	86	59
Allmänfarlig ödeläggelse och mordbrand	674	62	59
Mord och dråp	377	64	30
Olaga tvång	250	27	14
Totalt	47 771	4 648	3 845

Tabell 3. Antal anmälda brott i kategorin *våld och påtryckningar* 2023–2024.

Värt att notera är att brottstyperna filtrerats utifrån ovan beskriven metodik, samt att även osjälvständiga brottsformer som försök, förberedelse, stämpling, medverkan och anstiftan ingår i respektive rubrik. Totalt anmäldes 47 771 brott i kategorin *våld och påtryckningar* i polisregion Stockholm under 2023 och 2024, varav omkring 10 procent inträffade i något av inkluderade förbudsområdena. Då den samlade arean för dessa områden utgör en betydligt mindre andel av polisregionens yta visar det på en stark brottskoncentration. Antalet anmälda brott i de 20 kontrollområdena (med en area i paritet med förbudsområdena) hade något färre anmälda brott, 3 845 jämfört med 4 648 i förbudsområdena. Ser man till fördelningen av brottstyper ser det ungefär likadant ut i de olika områdena. Omkring två tredjedelar av brotten utgörs av ej grov misshandel och olaga hot. Hot eller våld mot tjänstemän utgjorde en mindre andel av brotten i förbudsområdena jämfört med kontrollområdena eller polisregionen i stort. Samtidigt var mordförsök och fullbordade mord med skjutvapen mer vanligt förekommande här.

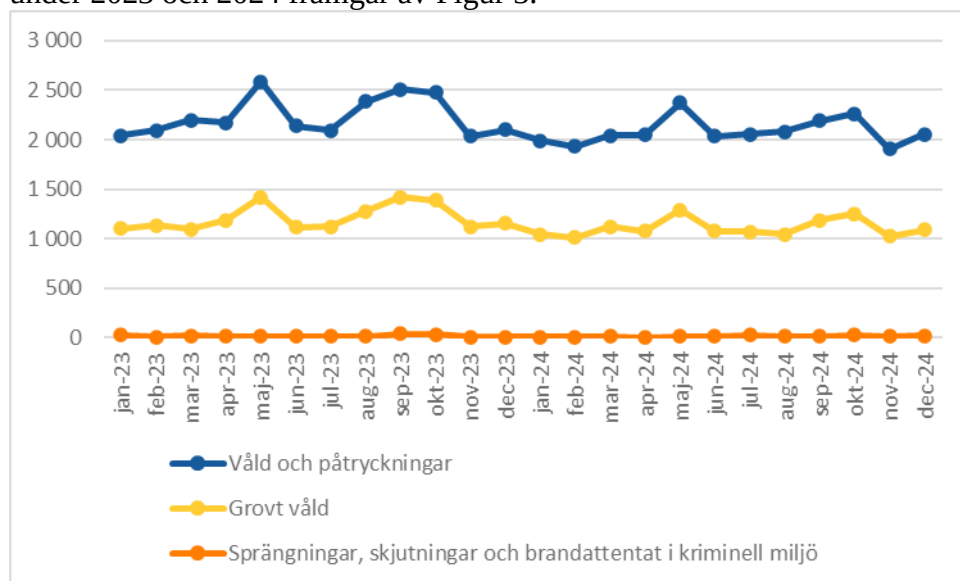
Kategorin *grovt våld* består av de grävsta brotten i tabellen ovan; mord och dråp, människorov och olaga frihetsberövande, allmänfarlig ödeläggelse, mordbrand, rån samt misshandelsbrott. Tanken med ett snävare urval av

⁸ Brottsförebyggande rådet, Konstaterade fall av dödligt våld. En granskning av anmält dödligt våld 2024 (2025), s. 8.

grövre våld i traditionell bemärkelse är att de inte är lika påverkade av faktorer som anmälningsbenägenhet, som kan stiga om medborgarnas förtroende för polisen ökar, eller polisens närvaro.

Uppgifter om *sprängningar, skjutningar och brandattentat i kriminell miljö* är hämtade från Noa Und:s våldshändesedatabas. Underrättelsetjänsten identifierar våldshändelser (fullbordade och försök) och bedömer om dessa skett i en kriminell miljö. Information kring våldshändelser följs kontinuerligt och tidigare bedömning kan komma att omvärderas, vilket är viktigt att ha i åtanke. Fördelen med denna kategori som en utfallsvariabel är att det rör sig om bekräftade händelser som utgör kärnan av vad lagstiftningen vill motverka: grova våldsyttningar med koppling till kriminella gäng. Nackdelen är att det låga antalet observationer gör det svårt att identifiera statistiskt säkerställda förändringar. Under 2023 och 2024 loggades 436 våldshändelser i polisregion Stockholm, varav 57 ägde rum i ett förbudsområde och 56 i ett kontrollområde. Ungefär 54 procent utgjordes av skjutvapenvåld, 30 procent av sprängningar samt 16 procent brandattentat.

Hur vanligt förekommande de olika utfallen är, och hur utvecklingen sett ut under 2023 och 2024 framgår av Figur 3.

Figur 2. Antal anmälda våldsbrott och identifierade våldshändelser i polisregion Stockholm.

2.3.2 Narkotika

I vilken utsträckning vistelseförbudet har påverkat den öppna drogförsäljningen mäts genom utvecklingen av dels *anmälda narkotikabrott*, dels *samtal om narkotikarelaterade händelser*. Detta då antalet anmälda brott till stor del påverkas av hur poliser styr och prioriterar sina insatser.

Brottstyp	Polisregion Stockholm	Förbudsområden	Kontrollområden
Innehav	46 117	5 158	3 088
Bruk	16 275	1 530	1 252

Överlåtelse	3 324	279	209
Övrigt	1 019	83	58
Totalt	66 735	7 050	4 607

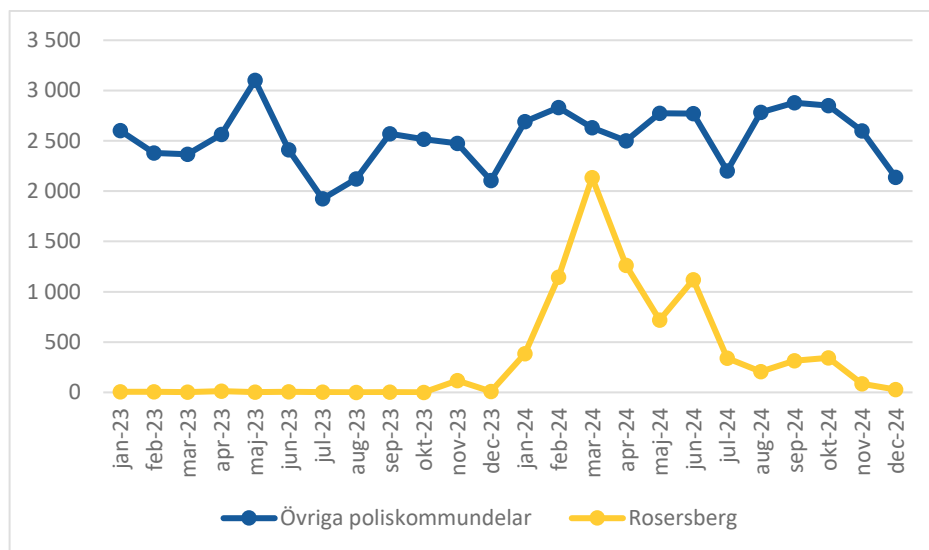
Tabell 4. Antal anmälda brott i kategorin anmälda *narkotikabrott* under 2023 och 2024.

Hur många anmälda narkotikabrott som ingår i urvalet, och hur dessa fördelar sig på typ av narkotikabrott framkommer av tabell 4 ovan. Totalt anmäldes 66 735 narkotikabrott i polisregion Stockholm under 2023 och 2024.⁹ Av dessa registrerades drygt 7 000 i något av de 22 förbudsområdena i utvärderingen, vilket motsvarar 11 procent. Brottskoncentrationen är med andra ord något högre än för våldsbrotten. Jämfört med kontrollområdena står innehav för en större andel av narkotikabrotten i förbudsområdena (73 jämfört med 67 procent). Följaktligen är eget bruk vanligare i kontrollområdena med omkring 27 procent av brotten, jämfört med 22 procent i förbudsområdena. Exakt vad det beror på, och vilken betydelse det kan ha för jämförelsen är svårt att säga, men det antyder att det finns vissa skillnader mellan platser som blivit föremål för vistelseförbud och de valda kontrollområdena, antingen i problembild eller hur polisen arbetar. Det kan väcka frågetecken kring validiteten¹⁰ i effektutvärdering, varför känslighetsanalyser som görs på de olika narkotikabrottstyperna.

Vid jämförelser mellan områden är det bra att känna till att en betydande andel (omkring 20 procent) av de anmälda narkotikabrotten i polisregionen under 2024 härstammar från ett riktat arbete mot narkotikadistributionen i postflödet, vid postterminalen i Rosersberg, vilket framgår av Figur 2. Detta ledde till att lokalpolisområde Sollentuna noterade en ökning av antalet anmälda narkotikabrott på 574 procent jämfört med året innan.

⁹ Observera att det gäller anmälda brott med koordinater enligt ett Status-uttag i februari 2025. Enligt Kupol Brottsläge anmäldes 69 070 narkotikabrott i regionen under samma period.

¹⁰ Validiteten i studiedesignen bygger på att både behandlat område och kontrollområde hade haft samma utveckling i fråran av vistelseförbuden. Designer tar höjd för exogena tidsfaktorer så länge de påverkar båda områden i lika hög grad. Skulle till exempel polisen under perioden ändra sitt sätt att arbeta med synbart påverkade personer hade det alltså påverkat kontrollområdena mer än de behandlade områdena.

Figur 3. Antal anmälda narkotikabrott i polisregion Stockholm, per poliskommundel Rosersberg samt övriga poliskommundelar.

Exemplet ovan visar på hur polisens prioriteringar (och ny lagstiftning) kan styra antalet anmälda brott. Det gäller särskilt om kontrollområdet hade varit utvecklingen i polisregionen som helhet, vilket visserligen inte är fallet i denna utvärdering. Det är hursomhelst ofta en bra idé att komplettera analysen av anmälda brott med upprättade händelserapporter. Exkluderar man anmälningssätten *eget* och *mobilhr* kan händelserapporterna sägas reflektera olika skeenden som allmänheten uppfattar som brott eller ordningsstörningar (jämför med calls for service i en engelskspråkig kontext). En händelserapport upprättas varje gång någon ringer till polisen, till exempel via 112. Operatören kategoriserar varje inkommande samtal med en så kallad händelsekod. Under 2023 och 2024 inkom 15 979 samtal med händelsekoden *narkotikabrott*. Av dessa rörde 1 401 samtal händelser inom något av förbudsområdena, och 1 329 i kontrollområdena.

Även om händelserapporterna undviker vissa av de problem som är associerade med anmälda brott som utfallsmått för en polisiär insats är de inte utan osäkerhetsfaktorer. Exempelvis kan allmänhetens benägenhet att ringa polisen vid olika typer av upplevda problem och ordningsstörningar variera beroende på kontext. Troligtvis är antalet narkotikarelaterade samtal beroende av i vilken utsträckning den typ av verksamhet är normaliserat hos lokalbefolkningen. På samma sätt kan en insats som sätter fokus på problemet leda till att fler kontakter polisen.

3 Resultat

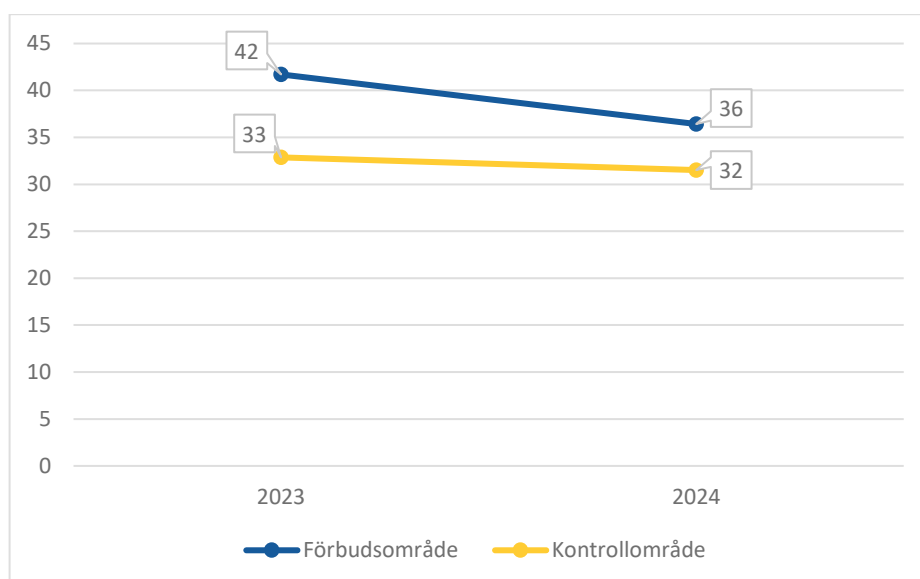
Vistelseförbudens effekt på brottsligheten har analyserats på två olika sätt och på fem olika utfall, vilket innebär att 10 resultat kommer att presenteras. För varje utfallsmått redovisas först *den genomsnittliga behandlingseffekten* som bygger på antalet brott/händelser under förbudsperioden och samma period föregående år, jämfört med motsvarande utveckling i kontrollområdena. Därefter presenteras resultat rörande *doseffekter* där brottsutvecklingen jämförts mellan områden med inga, få, medel, eller många persondagar vistelseförbud.

3.1 Våld

I detta avsnitt presenteras vistelseförbudens effekt på våldet utifrån kategorierna *våld och påtryckningar*, *grovt våld*, samt *sprängningar*, *skjutningar* och *brandattentat i kriminell miljö*.

3.1.1 Våld och påtryckningar

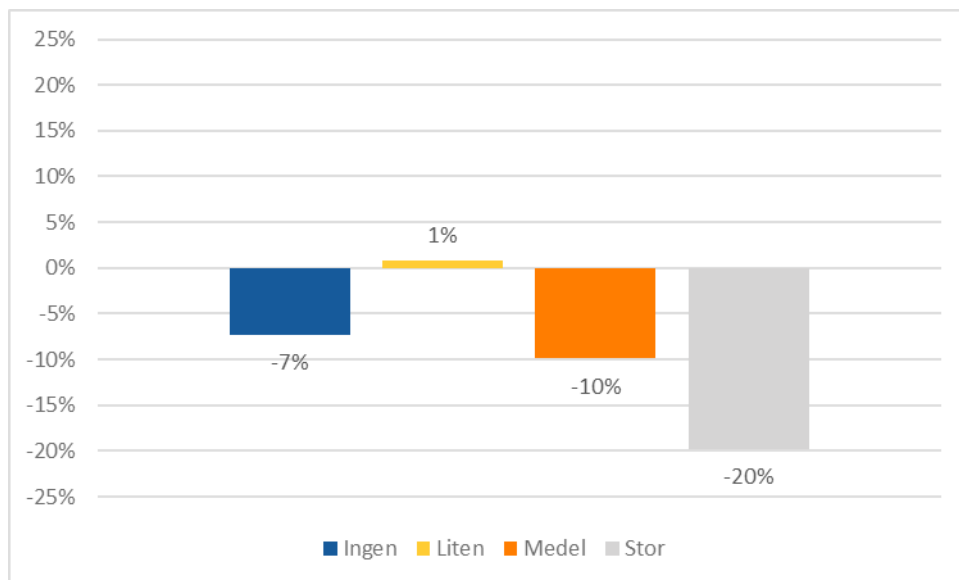
Under tiden som vistelseförbuden var aktiva under 2024 anmäldes i genomsnitt 36 brott i kategorin *våld och påtryckningar* i de områden som beslutet avsåg. Eftersom ett förbud i snitt var aktivt i 112 dagar under 2024 motsvarar det lite mer än ett anmält brott var tredje dag. Under samma period året innan registrerades 42 brott i genomsnitt, vilket innebär en minskning på 13 procent. I kontrollområden noteras en minskning på 4 procent (från 33 till 32 brott). Antalet anmälda brott rörande våld och påtryckningar har således minskat tre gånger så mycket i områden med vistelseförbud än i kontrollområdena. Den genomsnittliga behandlingseffekten kan därmed beräknas till minus 9 procent (skillnaden mellan -13 och -4 procent). Skillnaden är dock inte statistiskt signifikant.¹¹

Figur 4. Genomsnittligt antal anmälda brott rörande våld och påtryckningar under förbudstiden 2024 samt motsvarande period 2023 i förbudsområden och kontrollområden.

¹¹ Se metodkapitlet för hur signifikansprövningen gått till.

Även när vistelseförbudens doseffekter mäts visar resultaten på goda resultat. Jämförs perioden mars-december 2023 och 2024 syns ett tydligt samband mellan antal persondagar vistelseförbud och utvecklingen av våld och påtryckningar.

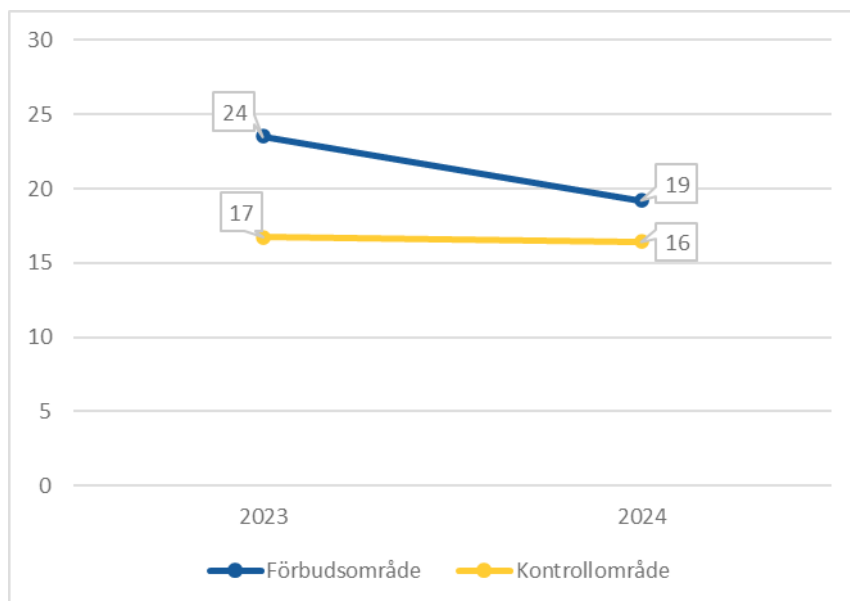
Figur 5. Procentuell förändring i antal anmälda brott rörande våld och påtryckningar mellan mars-december 2023 och mars-december 2024 i områden med ingen, liten, medel eller stor dos vistelseförbud.

I de åtta områden med få persondagar vistelseförbud hade de anmälda brotten ökat med 1 procent (från 638 till 643), vilket alltså är mer än i kontrollområden där brotten minskade med 7 procent (från 1809 till 1677). I de åtta områden med en medelmässig dos vistelseförbud hade anmälningarna minskat med 10 procent (983 till 886), och på de sex platser där många vistelseförbud hade meddelats sjönk den anmälda brottsligheten med 20 procent (621 till 498).

Sammantaget visa resultatet att preventiva vistelseförbud reducerar våld och påtryckningar. Samtidigt som det finns utrymme för osäkerhet i resultatets kan det även noteras att ökad dos verkar ge högre brottsförebyggande effekt.

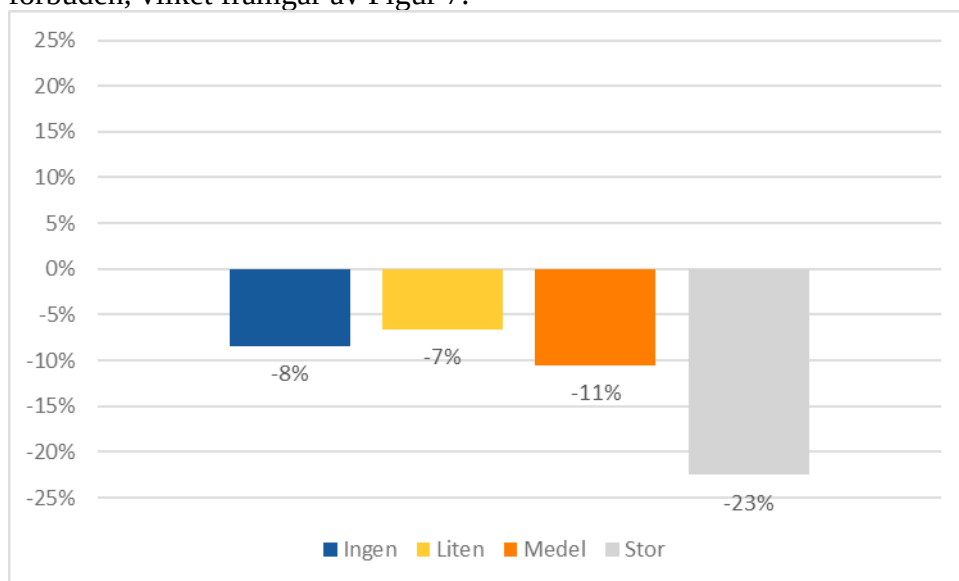
3.1.2 Grovt våld

Kategorin *grovt våld* består som tidigare nämnt av ett urval av de brottstyper som ingår i den första kategorin. Huvudsakligen rör det sig om rån och miss-handel. Under tiden som vistelseförbuden var aktiva anmäldes i genomsnitt 19 grova våldsbrott i det område som beslutet avsåg, jämfört med 24 under samma period året innan. Medelvärde för kontrollområdena gick från 17 brott 2023 till 16 brott 2024. Det innebär att minskningen var 18 procent i förbudsområdena och 2 procent i kontrollområdena. Den genomsnittliga behandlingseffekten är därmed mer uttalad här (minus 16 procent) jämfört med föregående kategori (dock fortfarande inte statistiskt signifikant).

Figur 6. Genomsnittligt antal anmälda brott rörande grovt våld under förbudstiden 2024 samt motsvarande period 2023 i förbudsområden och kontrollområden.

Även när det grova våldet studeras här syns tydliga doseffekter av vistelseförbuden, vilket framgår av Figur 7.

Figur 7. Procentuell förändring i antal anmälda brott rörande grovt våld mellan mars-december 2023 och mars-december 2024 i områden med ingen, liten, medel eller stor dos vistelseförbud.

Jämfört med *våld och påtryckningar* är en skillnad att även områden med en liten dos vistelseförbud har sett en minskning av anmälningarna. Däremot är utvecklingen aningen bättre i områden utan vistelseförbud. I övrigt är bilden densamma; om ett område har haft några vistelseförbud så är fler persondagar vistelseförbud förknippat med en större minskning i brottsstatistiken. I tabellen nedan framgår också hur trenden sett ut i absoluta tal.

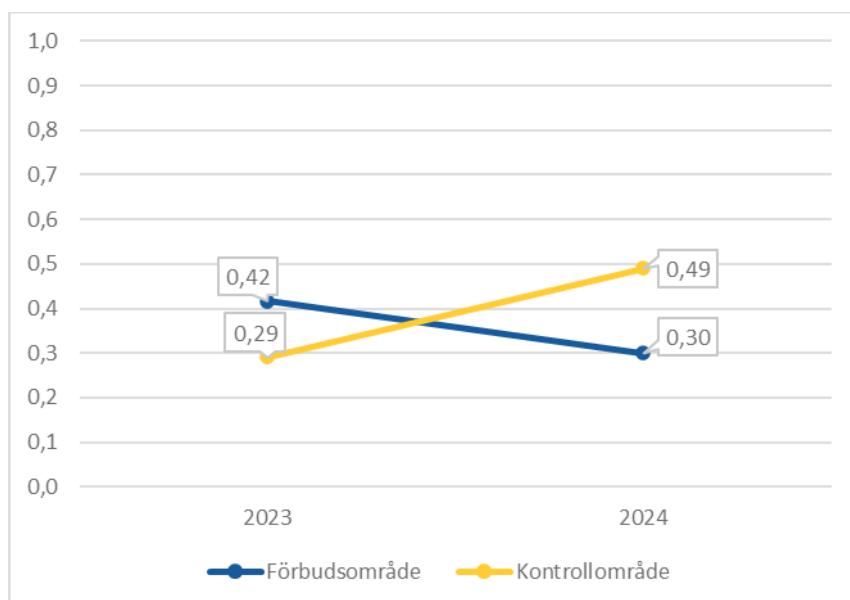
Dos vistelseförbud	Mar-dec 2023	Mar-dec 2024	%
Hög	333	258	-23%
Medel	561	502	-11%
Låg	363	339	-7%
Kontroll	943	864	-8%

Tabell 5. Antal anmälda brott rörande grovt våld mellan mars-december 2023 och mars-december 2024 i områden med ingen, liten, medel eller stor dos vistelseförbud.

3.1.3 Sprängningar, skjutningar och brandattentat i kriminell miljö

I centrum för den nya lagstiftningen står sprängningar och skjutningar kopplat till kriminella konflikter, vilket gör det påkallat att undersöka hur vistelseförbuden påverkat denna brottslighet. Istället för anmälningsstatistik använder vi oss här av underrättelsetjänstens våldshändelsedatabas där skjutvapenvåld, explosivt våld och brandattentat i kriminell miljö loggas.

Den här typ av händelser ovanliga. Under jämförelseperioderna 2023 skedde i genomsnitt 0,42 sådana händelser i förbudsområdena, vilket motsvarar knappt 1,5 våldshändelser per plats och år. Under förbudsperioden sjunker genomsnittet till 0,30. Motsvarande utveckling i kontrollområdena är en ökning från 0,29 till 0,49. Det är med andra ord stor skillnad i trenderna mellan områden med eller utan vistelseförbud. Det låga antalet observationer gör att resultatet ska tolkas med försiktighet. Eftersom antalet våldshändelser är så pass få är det inte heller lämpligt att beskriva utvecklingen i termer av procentuell förändring, varför resultaten presenteras enbart i absoluta termer.

Figur 8. Genomsnittligt antal identifierade våldshändelser under förbudstiden 2024 samt motsvarande period 2023 i förbudsområden och kontrollområden.

I de 20 kontrollområdena registrerades 18 våldshändelser under perioden mars-december 2023 och 21 stycken samma period 2024. Både i områden med liten eller medeldos vistelseförbud förekom 8 bekräftade våldshändelser i föreperioden och 10 i efterperioden. Områden med en hög dos meddelade

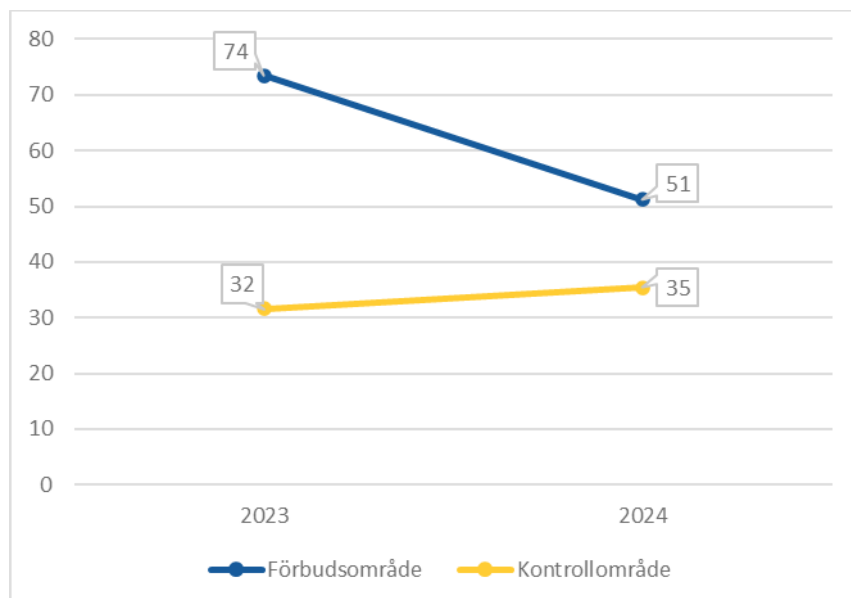
vistelseförbud hade också 8 våldshändelser under mars-december 2023, men här sjönk antalet till 4 under samma period 2024. De grova våldsytttringarna i kriminell miljö ökar alltså i samtliga områden, förutom på platser med många utfärdade vistelseförbud. Det talar för att vistelseförbud, använt i tillräckligt hög grad, kan minska grova våldsytttringar som äger rum på platsen, men eftersom antalet observationer är så pass få är det dock möjligt att det enbart rör sig om slumpmässiga variationer.

3.2 Narkotika

I detta avsnitt redovisas effektutvärderingens resultat rörande genomsnittlig behandlingseffekt och doseffekter på anmälda narkotikabrott och samtal till polisen rörande narkotikarelaterade händelser.

3.2.1 Anmälda narkotikabrott

Under tiden som vistelseförbuden var aktiva under 2024 anmäldes i genomsnitt 51 narkotikabrott i de områden och under de dagar som beslutet avsåg, vilket är en nedgång från 74 brott samma period året innan (-30 procent). I kontrollområdena ökade istället de anmälda narkotikabrotten med 12 procent, från 32 till 35 anmälda brott i snitt. Vistelseförbuden är med andra ord associerade med betydande nedgångar i anmäld narkotikabrottslighet. Den genomsnittliga behandlingseffekten beräknas därmed till minus 42 procent. Eftersom vistelseförbuden ofta överlappar i tid och rum ska däremot inte den genomsnittliga behandlingseffekten tolkas som den förväntade brottsminskningen av ett enskilt beslut.

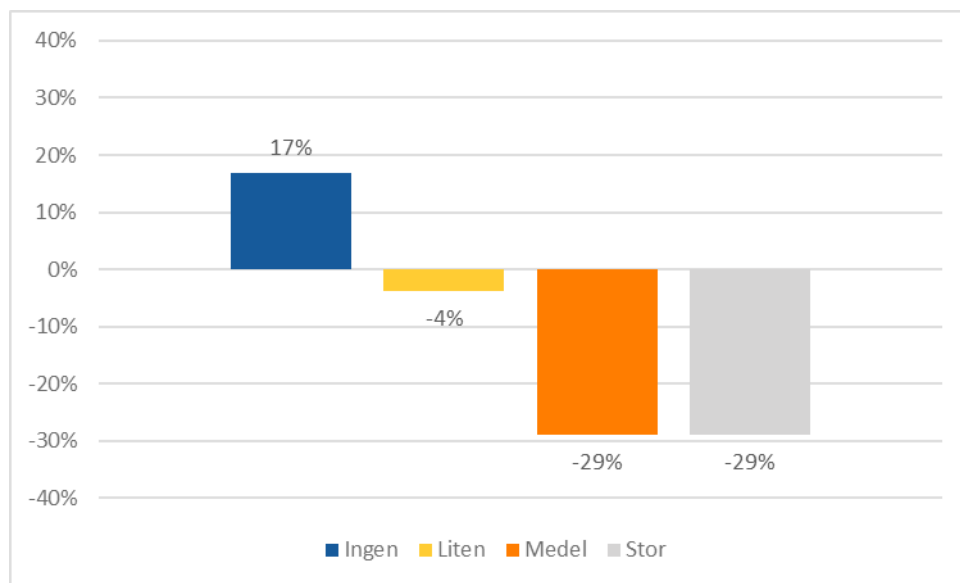
Figur 9. Genomsnittligt antal anmälda narkotikabrott under förbudstiden 2024 samt motsvarande period 2023 i förbudsområden och kontrollområden.

Den genomsnittliga behandlingseffekten har estimerats i en regressionsanalys, och är statistiskt signifikant. Fördelen med regressionsanalys är att vi också kan kontrollera för andra bakomliggande orsaker till utvecklingen. Anledningen till att de anmälda narkotikabrotten minskat så mycket på platser

med vistelseförbud skulle kunna vara att polisen ägnar dessa mindre uppmärksamhet efter att besluten är meddelade. Om vi antar att antalet egeninitierade händelserapporter rörande *kontroll person/fordon* är en indikator på polisiär närvaro kan vi inkludera en sådan variabel i regressionsanalysen för att skatta vistelseförbudens effekt, med hänsyn tagen till eventuella förändringar i hur polisen riktar sina resurser. Med kontrollvariabeln inkluderad i analysen halveras behandlingseffekten¹², men den är fortfarande statistiskt signifikant. Det indikerar att en del av orsaken bakom nedgången i anmäld narkotikabrottslighet i förbudsområden beror på färre genomförda kontroller. Om nedgången i kontroller i sin tur beror på att problembilden har förändrats är dock svårare att säga.

Ett annat sätt att kontrollera för bakomliggande faktorer är att särskilja på typ av narkotikabrott. Till exempel skulle sannolikt en förändring i antalet genomförda källar- och terrängsök påverka antalet innehavsbrott i större utsträckning än brott rörande eget bruk av narkotika. Känslighetsanalyser på enbart innehav respektive bruk ger samma resultat, med marginellt större effekter på bruk. Förändringar av den här typen av insatser tycks med andra ord *inte* ligga bakom skillnaden i utveckling mellan förbuds- och kontrollområden rörande anmälda narkotikabrott.

Figur 10 visar den procentuella förändringen i antalet anmälda narkotikabrott i områden med ingen, liten, medel eller stor dos vistelseförbud, medan tabell 5 anger nivåerna i absoluta tal.

Figur 10. Procentuell förändring i antal anmälda narkotikabrott mellan mars-december 2023 och mars-december 2024 i områden med ingen, liten, medel eller stor dos vistelseförbud.

Dos vistelseförbud	Mar-dec 2023	Mar-dec 2024	%
Hög	1 272	905	-29%

¹² Koefficienten är i det här fallet inte särskilt meningsfull och redovisas därför inte. Detta då samma brott kan räknas flera gånger i regressionen, när beslut rörande samma geografiska platser har överlappande förbudsperioder.

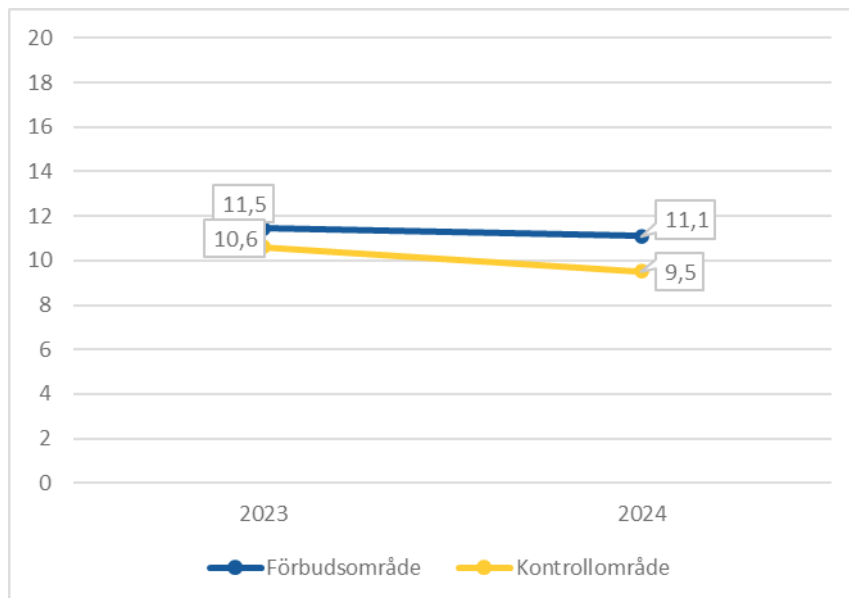
Medel	1 146	815	-29%
Låg	777	748	-4%
Kontroll	1692	1977	17%

Tabell 6. Antal anmälda narkotikabrott mellan mars-december 2023 och mars-december 2024 i områden med ingen, liten, medel eller stor dos vistelseförbud.

En doseffekt kan noteras mellan områden med ingen, liten eller medeldos vistelseförbud. Däremot är minskningen i antalet anmälda narkotikabrott lika stor i områden med medel som stor dos. Att så är fallet skapar viss osäkerhet beträffande orsakssambandet mellan vistelseförbud och narkotikabrott. Frånvaron av skillnad i effekt mellan områden med medel eller stor dos styrs i hög grad av att Alby, ett område med många vistelseförbud, haft en stor ökning av anmälda narkotikabrott. Utan Alby från gruppen med hög dos skulle minskningen istället bli minus 55 procent. Eftersom analysen baseras på antal brott/händelser får större områden med fler observationer automatisk större inflytande än mindre områden.

3.2.2 Samtal om narkotikarelaterade händelser

Det sista utfallsmåttet rör samtal om narkotikarelaterade händelser. Det handlar alltså om alla inkommande samtal till RLC (företrädevis från 112, men även från PKC och nationella telefonväxeln) som operatören inledningsvis kodat som "narkotikabrott". I Figur 12 redovisas hur det genomsnittliga antalet samtal under förbudstiden 2024 och motsvarande period 2023 i både förbuds- och kontrollområden.

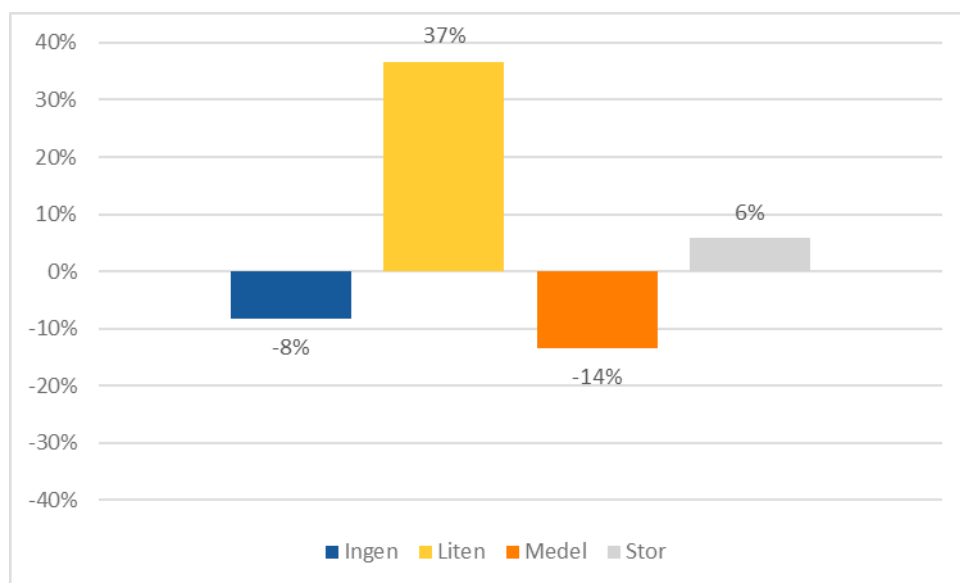

Figur 11. Genomsnittligt antal anmälda narkotikabrott under förbudstiden 2024 samt motsvarande period 2023 i förbudsområden och kontrollområden.

Det är framförallt två saker i grafen ovan som är värda att kommentera. Det första är att nedgången i antalet samtal från allmänheten är betydligt mindre än nedgången i anmälda brott. Minskningen är till och med större i kontrollområdena. Det andra är att ursprungsnivåerna är mycket mer lika mellan

förbuds- och kontrollområdena när det kommer till antal samtal om narkotikarelaterade samtal än anmälda narkotikabrott.

Även analysen av doseffekter ger motstridiga resultat. I områden med få vistelseförbud har antalet samtal ökat med 37 procent under förbudsperioden (från 139 till 190). Motsvarande siffra för områden med medel samt stor dos vistelseförbud är minus 14 respektive plus 6 procent (från 281 till 243 respektive från 147 till 184). Detta kan jämföras med en minskning på 8 procent i kontrollområdena (588 till 539). Att antalet observationer i denna del är lägre än till exempel anmälda narkotikabrott gör att slumpens inverkan på resultaten blir större.

Figur 12. Procentuell förändring i antal anmälda narkotikabrott mellan mars-december 2023 och mars-december 2024 i områden med ingen, liten, medel eller stor dos vistelseförbud

Den stora ökningen av antalet samtal rörande narkotikarelaterade händelser i Alby påverkar resultaten i hög grad. Exkluderas området skulle den genomsnittliga förändringen per vistelseförbud vara minus 21 procent, och minus 18 procent för områden med hög dos vistelseförbud. Men även om vi tittar på andel av områden som sett en minskning av de narkotikarelaterade samtalen (så att Alby viktas lika tungt som alla förbudsområden) visar resultaten inte på någon dämpande effekt av vistelseförbuden. I 70 procent av kontrollområdena minskade samtalen, medan andelen var 25, 63 samt 50 procent i områden med få, medel respektive hög dos vistelseförbud.

3.3 Resultat per förbudsområde

I tabellen nedan redovisas utvecklingen av fyra indikatorer mellan december-mars 2023 och samma period 2024. Vårdshändelser i kriminell miljö är inte med på grund av det låga antalet observationer. En pil rakt upp/ned representerar en förändring av antalet brott som är signifikant på 5-procentnivån medan en pil snett uppåt/nedåt indikerar en signifikant förändring på 10-procentnivån. En horisontell pil anger en förändring som ligger inom normalintervallet.¹³

Förbudsområde	Persondagar vistelseförbud	Våld och på- tryckningar	Grovt våld	Anmälningar narkotika	Samtal narkotika
Alby	1 754	→	→	↑	↑
Rågsved	1 536	↓	↓	↓	↓
Fittja	1 389	↓	→	↓	→
Vårberg	1 042	↓	↓	↓	→
Vårby gård	897	→	↓	→	→
Skärholmen	897	↓	↓	→	→
Tensta	708	↓	→	↓	↘
Flemingsberg	634	→	→	↓	→
Hässelby gård	625	↓	→	↓	↓
Jordbro	498	↓	↘	→	→
Södertälje centrum	485	→	→	→	→
Hagsätra	386	→	→	→	↑
Tumba-Storvreten	367	→	↓	↓	→
Västra-Blombacka	364	→	→	↓	↘
Brandbergen	309	↑	→	↓	→
Ronna	303	→	→	↑	↑
Hovsjö	282	↘	→	↗	↑
Västergård	282	→	→	↓	→
Larsberg-Högsätra	261	→	→	→	→
Skogås	211	↓	↓	↑	↑
Rissne	113	→	→	→	↑
Fornhöjden	50	→	→	→	→

Tabell 7. Utveckling av indikatorerna mellan mars-december 2023 och mars-december 2024, per förbudsområde.

Sammanfattar vi resultatet enligt tabellen ovan framkommer att Rågsved haft den mest positiva utvecklingen där samtliga indikatorer haft statistiskt säkerställda nedgångar på 5-procentnivån. Därefter kommer Vårberg, Hässelby Gård och Tensta med signifikanta minskningar i tre av fyra indikatorer.

Alby och Ronna sticker ut åt andra hållet, med signifikanta uppgångar i både anmälda narkotikabrott och narkotikarelaterade samtal till polisen. Eftersom

¹³ Signifikansprövningen bygger här endast på en före- och eftermätning utan kontrollområde och är gjord enligt gängse LUPP-metodik (se Brå - Idéskrift 8. LUPP). Testet utgår från Poisson-fördelningen och beräknar ett normalintervall genom att addera/subtrahera roten av antalet i föreperioden multiplicerat med 1,96 för p. <0.05 och 1,64 för p. <0.1.

Alby har fler anmälda brott/samtal påverkar de huvudresultaten i större utsträckning, vilket nämnts tidigare. Till skillnad från Alby kom Ronna igång senare med vistelseförbud med ett under augusti månad, tre under november och två i december. Ökningen av narkotikaindikatorerna under perioden mars-juli har således svag koppling till utfärdandet av vistelseförbud. Indikatorerna ökar dock även om vi mäter utvecklingen för perioden augusti-december.

Eftersom dosen vistelseförbud, mätt i antal persondagar, varierar stort mellan områden kan det vara mest intressanta att diskutera skillnader i utvecklingen mellan områden med många persondagar vistelseförbud. Framförallt särskiljer sig Alby och Rågsved från varandra. För att utforska vad som kan ligga bakom att områdena haft så olika kurvor trots likartad användning av vistelseförbud har en närmare titt gjorts på områdena och de aktuella besluten. Samtal har också förts med företrädare för respektive lokalpolisområde för att få med deras perspektiv.

En tydlig skillnad är storleken på förbudsområdena. Alby är 6,5 gånger större än Rågsved. Områdets storlek var också något som lyftes i intervjuerna. Den begränsade ytan och överblickbarheten lyftes fram som en framgångsfaktor i Rågsved, medan storleken beskrevs som en utmaning i Alby. I båda centrummiljöerna finns det flera fasta bevakningskameror och bäge företrädarna ansåg att de hade ett gott samarbete med Kamerabevakningscentralen (KBC). I Alby finns det dock större utrymme att röra sig i förbudsområdet utan att upptäckas av kamerorna.

En annan skillnad mellan förbudsområdena rörde förekomst av undantag i besluten. I minst sex beslut rörande vistelseförbud i Alby förekommer undantag med hänsyn till att förbudspersonen har sin eller en närståendes bostad i området. Några sådana undantag förekom inte i Rågsved. I Alby innebar undantagen ofta att en ”kanal” ritades ut i förbudsområde som möjliggjorde individen att ta sig till och från sin bostad utan att bryta mot förbudet. Att förbudspersonerna i Alby i större utsträckning också bor i området som de säljer narkotika bidrar sannolikt till att cementera problematiken på ett sätt som gör det svårare för vistelseförbud att åstadkomma en förändring. Det ska också påminnas om att effektutvärderingen inte hade möjlighet att ta hänsyn till dessa undantag, utan de övergripande gränserna för förbudsområde Alby användes på samtliga förbudspersoner. Det är således möjligt att en inte obetydlig andel av de rapporterade brott och ordningsstörningar skedde inom en ”kanal” i förbudsområdet. Det finns dock indikationer på att förbudspersonerna inte höll sig inom dessa platser. Ser man till antalet registrerade anmälningar om överträdelse av vistelseförbud (brottskod 4143) anmäldes 63 sådana brott under 2024, varav 12 i Alby och 2 i Rågsved.

I nästa kapitel sammanfattas resultaten och möjliga lärdomar i arbetet med vistelseförbud diskuteras.

4 Slutsatser och rekommendationer

Denna rapport sökte besvara fyra frågor kopplade till användningen av preventiva vistelseförbud i polisregion Stockholm under 2024. Den första rörde hur lagen hade tillämpats i polisregionen och besvarades redan i metodkapitlet. Under 2024 har 13 lokalpolisområden anmält, fått godkänt och delgivit 83 beslut rörande 129 platser, fördelade på 77 unika individer och 31 olika geografiska områden. Vissa lokalpolisområden, särskilt Farsta och Botkyrka, kom igång strax efter att lagen trädde i kraft. De flesta meddelade dock sitt första vistelseförbud under sommaren. Att det inte finns ett enkelt sätt att ta reda på information om utfärdade vistelseförbud bör vara en central fråga för det förutsättningsskapande arbetet. Oavsett om man kallar det evidensbaserat polisarbete eller pröva-lär-justera så behöver man veta vilka åtgärder och metoder som använts för att kunna säga om de fungerar.

I samtliga utfall som rörde våld var utvecklingen mer positiv i områden som hade vistelseförbud än i kontrollområdena. Minskningen i brott ökade dessutom ju fler vistelseförbud som utfärdats. När det gäller grovt våld minskade till exempel antalet anmälningar med 23 procent i områden med många utfärdade vistelseförbud, att jämföra med en minskning på 8 procent i kontrollområdena. Däremot var inte effekten inte statistiskt signifikant i någon av utfallsvariablerna kopplade till våld.

När det gäller anmälda narkotikabrott uppskattades den genomsnittliga behandlingseffekten till minus 42 procent. Med en så markant effekt är det på sin plats att tydligt beskriva hur effekten har beräknats, samt vilka potentiella osäkerhetskällor som finns. Effektberäkningen kommer från skillnaden i utvecklingen av det genomsnittliga antalet narkotikabrott i förbudsområdena under tiden som vistelseförbudet var aktivt och samma period året innan jämfört med motsvarande utveckling i kontrollområdena. I förbudsområdena minskade de från 74 till 51, medan de ökade från 32 till 35 i kontrollområdena. Viktigt att ha i åtanke här är att eftersom flera vistelseförbud ofta är utfärdade i närtid och avser samma plats så ska resultatet inte tolkas som den förväntade effekten av ett enskilt meddelat vistelseförbud. Snarare visar analysen av doseffekter på att det behövs en ”kritisk” massa vistelseförbud för att de ska ha avsedd verkan.

Även om det är svårt att ange en exakt siffra på hur mycket ett enskilt vistelseförbud påverkar den anmälda narkotikabrottsligheten är det otvivelaktigt att de har en betydande effekt. Effekten skiljer sig inte heller nämnvärt om vi studerar samtliga narkotikabrott, eller enbart innehav eller eget bruk. Det är därför anmärkningsvärt att vistelseförbuden inte tycktes påverka antalet samtal rörande narkotikarelaterade händelser. Detta betyder att antalet anmälda narkotikabrott i förhållande till antal narkotikarelaterade samtal går ned i förbudsområdena samtidigt som de går upp i kontrollområdena. Hur kan det komma sig? Utan en mer ingående analys som går igenom och granskar kvalitativa förändringar i både anmälningar och samtal kan vi bara spekulera.

En förklaring skulle kunna vara att arbetet med vistelseförbud har fått lokalbefolkningen att engagera sig mer i frågan, vilket ökat benägenheten att ringa

polisen vid den här typen av ordningsstörningar. Det skulle å andra sidan kunna ligga till så att narkotikaförsäljningen inte påverkats så mycket som anmälningssstatistiken indikerar. Om nya, för polisen mer okända, personer tagit över den roll som förbudspersonerna tidigare haft kanske både antalet och träffsäkerheten i polisen kontroller sjunker, vilket skulle kunna vara orsaken bakom nedgången i anmälningar. En annan hypotes är att allmänheten i första hand ringer om narkotikarelaterade händelser på grund av köparen, i form av utåtagerande narkotikamissbrukare, snarare än försäljarna. Och deras närvaro kanske inte påverkas lika direkt, eller mycket, av vistelseförbuden.

Sammanfattningsvis indikerar analyserna att preventiva vistelseförbud kan minska den anmälda vålds- och narkotikabrottsligheten, åtminstone på en begränsad plats och under en begränsad tid. Effekterna varierar bland de olika geografiska områdena, vilket skapar en viss osäkerhet i skattningarna –men utgör också en möjlighet att studera under vilka förutsättningar som verktyget bäst kommer till sin rätt. Vid en närmare titt på framförallt Alby och Rågsved, två områden med många utfärdade vistelseförbud men diametralt olika utveckling, framkom ett par aspekter som kan vara betydelsefulla för vistelseförbudens effektivitet. För att maximera chanserna att förbuden leder till förväntade resultat bör förbudsområdet inte vara för stort, utan platsen bör var möjligt att övervaka (förbudspersonernas kalkylerade upptäcktsrisk av att bryta mot vistelseförbudet bör vara hög). Förbuden har sannolikt också större chans att vara verkningsfulla om de inte behöver beläggas med undantag för att förbudspersoner också bor i området. Analysen av doseffekter ger slutligen rekommendationen att helst ska fler beslut rörande en specifik plats anmälas åt gången. Med andra ord pratar vi om koncentrerade punktinsatser för att förändra dynamiken på en brottsutsatt plats. Vistelseförbuden kan därför utgöra ett viktigt verktyg i arbetet med öppna drogscener. Perioden som ett eller flera vistelseförbud är aktiva förefaller också vara ett bra tillfälle (ett så kallat möjlighetsfönster) att både arbeta för att stärka områdets kollektiva förmåga och långsiktiga motståndskraft samt försöka förändra förbudspersonens levnadsbana i en mer positiv riktning.

Det finns flera aspekter på vistelseförbuden som inte rymts inom ramen för denna utvärdering. Till exempel är det angeläget att studera i vilken utsträckning förbuden leder till att problemen flyttar till andra platser. Det kan till exempel undersökas genom att studera hur förbudspersonernas registrerade brottslighet påverkas av besluten (även om det inte fångar brottslighet utan registrerade misstankar). När 2025 års resultat av region Stockholms trygghetsmätning blir tillgängliga finns det möjlighet att studera effekten av vistelseförbuden på allmänhetens upplevda trygghet och problem kopplat till exempel till narkotikabruk och försäljning. Genom att kontinuerligt följa effekterna av varje meddelat vistelseförbud blir underlaget, även för mer sällan förekommande utfall, större –vilket stärker säkerheten i skattningarna. Det finns således goda skäl att fortsätta följa frågan.

5 Metodbilaga

5.1 Inkluderade brottskoder

Nedan redovisas inkluderade brottskoder i ett sådan format som kan kopieras och klistras in direkt i Hobit2.

I utfallskategorin *våld och påtryckningar* ingår följande brottskoder:

0312-0313, 0325, 0335-0337, 0355, 0357, 0365, 0367, 0375, 0377, 0385, 0387, 0451, 0453, 0459, 0488, 0489, 0855-0856, 0864, 0870-0871, 0892-0893, 0896-0897, 0940, 1210-1211, 1301, 1312-1313, 1701-1705, 1709, 9301-9327, 9330, 9332-9336, 9338-9348, 9357, 9391-9392, 9398, 9399, 9405-9407, 9410-9411, 9414-9415, 9419, 9423, 9442-9443, 9446, 9447, 9806-9813

I utfallskategorin *grovt våld* ingår följande brottskoder:

0312-0313, 0325, 0335-0337, 0355, 0357, 0365, 0367, 0375, 0377, 0385, 0387, 0855-0856, 0864, 0870-0871, 0892-0893, 0896-0897, 1301, 1312-1313, 9301-9327, 9330, 9332-9336, 9338-9348, 9357, 9391-9392, 9398, 9399, 9405-9407, 9410-9411, 9414-9415, 9419, 9423, 9442-9443, 9446, 9447, 9806-9813

I utfallskategorin anmälda narkotikabrott ingår följande brottskoder:

5005, 5010-5011, 5015